

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. С., Лісов Д. А. До питання щодо позитивних рис скасування смертної кари в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №2. С.201-203.
2. Геєць І. В. Міжнародно-правовий аспект права на життя. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 29 травня 2020 р. Суми. 2020. Частина 1. С. 55-58.
3. Конституція України : офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III, С. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Крікорова Е. К. Смертна кара як дилема в міжнародному праві. *Міжнародний науковий журнал «Логос. Мистецтво наукової думки*. 2019. №7. С. 89-92.
6. Тимчук О. Л. Смертна кара як вид покарання в сучасному світу: законодавство й практика (кримінологічний аналіз). *Кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право*. 2019. № 20. С. 151-158.

Чижовська Н.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права ЗУНУ
Кравчук В. М.*

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ЖІНОК: ВІХИ БОРОТЬБИ ЗА РІВНОПРАВНІСТЬ

Постановка проблеми. В сучасному праві закріплений принцип поваги до прав і свобод жінки, проте досі жінки в усьому світі відчують прояви дискримінації різного ступеня та потребують захисту своїх прав, незважаючи на положення численних міжнародних актів, де закріплені механізми реалізації й захисту прав жінок. Довгий час традиційні гендерні ролі обмежували жінку як особистість і призводили до нерівності між статями. Зараз же, попри боротьбу із цим стереотипом, актуальність визначеної теми посилюється. Необхідність наукового дослідження теми визначається потребою нового наукового осмислення ролі та місця жінки в історії та сьогоденні, у світі та в Україні.

Стан наукового дослідження теми. Дослідженню прав жінок приділяється увага, зокрема теоретичною основою даної розробки стали праці таких науковців, як: Т. Марценюк, Н. Грицяк, Л. Заблоцька, О. Дашковська, О. Задорожний, О. Уварова, І. Лаврінчук, К. Левченко та ін.

Метою публікації є аналіз змін обсягу прав жінок в історії та висвітлення етапів боротьби жінок за рівноправність.

Виклад основного матеріалу. Рівність всіх людей є основою демократичного суспільства, яке прагне соціальної справедливості та поваги до прав людини. Проте зараз, як і багато століть до цього, жінки зазнають дискримінації. Найбільшими проблемами є недотримання права жінок на участь у здійсненні політики, недостатній захист жінок від насильства, нерівність між чоловіками і жінками у сфері праці тощо.

Як змінювались права жінки в історії та чим вони відрізнялися від прав чоловіка? Варто зазначити, що у давні часи палеоліту та раннього неоліту становище жінки в сім'ї було домінуючим. Вже разом із неолітичною революцією до родової общини прийшов патріархат, та права жінки ще не були так дискриміновані, як у перших стародавніх державах.

У Давній Греції єдиним призначенням жінки в суспільстві було народження дітей. Дашковська О. Р. зазначає: «Світ давньогрецької жінки був обмежений стінами гінекею, навіть з'являтися поза домівкою вона могла лише у визначених законом випадках» [1]. А у Давньому Римі становище жінки на перший погляд виглядало ще більш важким. Римлянка була позбавлена захисту. Її могли продати або купити, вона була визнана законом неправоздатним суб'єктом правовідносин і її залежність закінчувалася лише після її смерті. Однак, якщо відхилитися від юридичних формул і спробувати оцінити місце римської жінки в суспільному житті, враховуючи традиції та звичаї, то побачимо не беспорядну рабиню, а матір сімейства, яка мала певний вплив навіть на народні збори.

У період Середньовіччя всі шляхи для розвитку жінки були закриті. Канонічне право не визнавало жодних інших майнових відносин між подружжям, крім системи посагу, який передавався у власність чоловіка. Заперечувалась як спільність майна подружжя, так і повна майнова незалежність, жінка усувалася від всіх функцій, які вважалися винятково чоловічими (навіть свідчити в суді).

Щодо соціально-правового становища жінок у Західній Європі, то тут жінка була позбавлена права юридичних дій. Але в інших галузях суспільного життя вона могла брати участь самостійно. Крім того, для участі в юридичних процедурах вона сама обирала представника своїх інтересів, якого за порушення договору доручення могли притягти до відповідальності. За скандинавськими законами жінка могла успадковувати батьківське землеволодіння і розпоряджатися ним на праві приватної власності, що забезпечувало її майнову незалежність. Майно дружини охоронялося так само дбайливо, як і її особистість. «Права чоловіка на посаг дружини були повними і беззаперечними, однак вони урівнювались з правом дружини вимагати, у разі марнотратства чоловіка, виділення свого майна», - вказує О.Р. Дашковська [1]. Наставало так зване «відлучення від столу та ложа». У цьому разі, як і при розірванні шлюбу, від імені жінки виступали родичі, які охороняли її і її майно від зловживань чоловіка. З часом жінки

отримали право на виділення в окрему власність свого посагу і навіть змогли встановити між подружжям повну роздільність майна. Відтоді шлюб перестав бути для жінки жертвою — втратою незалежності і особистих прав. Дружина мала свої інтереси і майно, окреме від майна і інтересів чоловіка, могла самостійно управляти цим майном і розпоряджатися ним без дозволу чоловіка.

Першим документом фемінізму вважають «Декларацію прав жінки та громадянки», написану французенкою Олімпією де Гуж у 1791 р., в якій було заявлено, що жінка має такі самі права на свободу, володіння власністю, як і чоловік. Декларація викликала в суспільстві потужний спротив, особливо теза: «Якщо жінка має право зійти на ешафот, то вона повинна мати право зійти і на трибуну». Пізніше, в 1793 р., Конвент ухвалив рішення про заборону жіночих клубів, а через два роки заборонив жінкам збиратися у громадських місцях.

Наприкінці XVIII ст. ідеї фемінізму проявилися у Великобританії передусім завдяки зусиллям журналістки Мері Волстонкрафт. У 1827 р. у м. Сенека-Фоллзе (США) відбувся перший з'їзд американських феміністок, на якому було висловлено протест проти дискримінації жінок, прийнято Декларацію прав жінок.

У XIX ст. боротьба жінок за свої права загострюється. Перша хвиля фемінізму починається від суфражизму (1830-ті роки) і триває приблизно до другої світової війни. Нова Зеландія першою у світі надала жінкам право голосу в 1893 році, через рік - Австралія. У Європі першою була Фінляндія (1905 р.). Далі пішли інші скандинавські країни, решта Європи. Право на власність, вищу освіту та професійну зайнятість – нагальні питання першої хвилі фемінізму. Уперше європейські університети відкрили двері для жінок лише в кінці 19 ст.

На думку Ольховик І.І., «найбільш кардинальні зміни в правовому становищі жінок відбулися лише на початку XX ст.» [2, с. 8]. Так, у 1902 р. в Гаазі були прийняті міжнародні конвенції, що стосувалися колізій національних законів з питань шлюбу, розлучення та опіки над неповнолітніми, а в 1904 р. та в 1910 р. – міжнародні конвенції, що стосувалися заборони торгівлі жінками та дітьми.

За часів Другої світової війни, коли чоловіки воювали на фронті, саме жінки працювали на заводах, займалися професіями, які раніше були виключно «чоловічими», піднімали економіку і витягували країни з кризи. Ця сторінка в історії змінила ставлення до жінки у світі, довела, що жінки не тільки тендітні матері, а й ініціативні робітники, які нічим не поступаються чоловікам.

У другій половині XX ст. рівноправ'я жінок знайшло визнання, закріплення і вдосконалення в численних міжнародних документах, зокрема у: Загальній декларації прав людини 1948 р.; Міжнародних пактах про економічні, соціальні та культурні права й про громадянські і політичні права 1966 р.; Конвенції про політичні права жінок 1952 р.; Конвенції про громадянство одруженої жінки 1957 р.; Конвенції про згоду

на вступ у шлюб, мінімальний шлюбний вік і реєстрацію шлюбів 1962 р.; Декларації про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 р. та ін.

Друга хвиля фемінізму характеризується розмаїттям проблематики. Вихід жінок на ринок праці, гідна оплата праці, соціальна підтримка з боку держави – це далеко не все. «Особисте є політичним» – відомий слоган активісток, які ставили на політичний порядок денний питання насильства щодо жінок, як у сім'ї, так і в робочому середовищі.

Третя хвиля пов'язана з епохою постмодернізму і постструктуралізму – це 1990-ті роки.

Еволюція прав жінок в Україні мала свої особливості. Так, І. Петренко зазначає, що «Україна вирізнялася серед сусідніх країн тим, що з давніх часів чоловік і дружина в шлюбі мали рівні права» [3, с. 8]. Жінка мала право вибору нареченого, право на відмову від небажаного нареченого, право на вільне розпорядження своїм майном, рівноправний з чоловіком статус в укладенні шлюбної угоди. Документальним підтвердженням цьому є такі правові пам'ятки, як: «Повчання Володимира Мономаха», «Слово про Закон, Благодать та Істину» Іларіона, «Руська правда» Ярослава Мудрого, «Слово о полку Ігоревім» тощо. Однак, поступово, з посиленням впливу татаро-монгольської навали, повага до жінки як особистості, що має рівні права з чоловіками, втрачалась.

За литовсько-польської доби українська жінка посідала доволі значне становище серед свого оточення. Це залежало не лише від статусу її чоловіка, а й від того, наскільки заможною була сама жінка. У литовсько-руському праві було закріплено, що жінка може вільно обирати собі партнера, ідучи до шлюбу. Жінки також належали до церковних братств, засновували школи, монастирі, виховували дітей, самостійно розпоряджались власним майном, вели господарство. Закон охороняв життя, здоров'я, честь і особисту недоторканність жінки. Українська жінка могла вільно з'являтися в товаристві, впливати на політичні і громадські справи. Особливо поважним було становище вдови: якщо вона не виходила заміж удруге, то могла стати головою родини замість чоловіка. Проте обіймати державні посади жінки все ж не могли. Також право жінки на вільний вибір чоловіка було лише формальним, на практиці не дівчина, а її батьки наперед підписували документ з нареченим про шлюб.

У правових традиціях доби запорізького козацтва дружина перебувала на одному рівні зі своїм чоловіком, могла втручатися у його справи і впливати на їх вирішення, мала право бути присутньою і брати участь у розмові чоловіків. Незалежність жінки проявлялася також у її ініціативності під час сватання. Охороняючи матеріальні права жінки, закон також дбав і про охорону прав особистих, зокрема її волю уподобати чоловіка. За твердженням В. Кравець: «українська сім'я базувалась на принципах рівноправності подружжя, і українська церква,

визнаючи жінку значущим членом суспільства, цього не заперечувала» [4, с. 37].

У період, коли українські землі опинилися під владою Австро-Угорщини та Російської імперії, інститут влади чоловіка був закріплений юридично і послідовно впроваджувався у судовій практиці. Згідно з цим принципом, саме чоловік визначав місце проживання сім'ї, передавав дружині своє прізвище та права свого стану, мав вирішальний голос у внутрішньо сімейних справах, пріоритетне право опіки та влади над дітьми, був представником інтересів сім'ї перед громадськими та державними органами, у суді. Отже, у правовому сенсі дружина була підлеглою і вторинною стосовно чоловіка. Проте, на відміну від багатьох країн Європи, жінка наділялась певними правами, тобто була правосуб'єктною. Навіть за порушення певних своїх прав, або насилля чоловіка, могла звернутися до суду.

Докорінний злам у суспільних стосунках спричинив бурхливий розвиток жіночої освіти, що сприяв підвищенню соціального статусу жіноцтва, його ролі у суспільних процесах, виникненню наприкінці ХІХ ст. жіночого руху. А на початку ХХ ст. українські жінки домоглися права голосу, як і в європейських країнах.

Зараз в Україні на конституційному рівні встановлено, що «громадяни мають рівні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Особливу увагу в статті 24 Конституції України приділено рівності прав жінки і чоловіка. Уваги потребують жінки, оскільки саме вони, порівняно з чоловіками, частіше бувають обмежені у використанні конституційних прав [8]. Відповідно до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, стороною якої є Україна, дискримінація жінок означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямоване на ослаблення або зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини і основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій сфері. Україна має спеціальне антидискримінаційне законодавство, й зокрема: Закони України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків»; «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; «Про протидію торгівлі людьми» тощо. Отож, як бачимо, у законодавстві України в цілому встановлено гарантії реалізації прав жінок, але на практиці майже в усіх галузях суспільного життя є ознаки гендерної дискримінації, з чим потрібно боротися.

Висновки. Таким чином, протягом довгого часу становище жінок у світі було сильно дискримінованим. У ході боротьби за свої права жінки

поступово змогли здобути рівність з чоловіками, вибороли право голосу, право на освіту, вільний вибір професії тощо. Процес зрівняння чоловіків і жінок у правах був нелегким і пройшов багато різних випробувань. Тому зараз для нас є дуже важливим дотримуватись цієї гендерної рівності, удосконалювати ці принципи адже зараз ця проблема ще не є повністю вирішена. Демократичне суспільство повинно надавати і чоловікам, і жінкам рівні можливості для участі в усіх сферах життя, оскільки права жінок є невід'ємною частиною прав людини. В Україні розвиток гендерного законодавства здійснюється швидкими темпами, та його практична реалізація залишається недосконалою, що ставить перед нами завдання забезпечити реалізацію цих норм у житті.

Список використаних джерел

1. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / Упорядники О.М. Руднева, О.Р. Дашковська; наук. ред. А.П. Гетьман. Харків: Право, 2000. 196 с.
2. Ольховик І.І. Міжнародно-правовий захист прав жінок. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. №9. С. 48.
3. Петренко І. Жінки в історії України: Київ: 2014. 24 с.
4. Кравець В.П. Становище української жінки та жіночої освіти в період з IX по XVII століття. *Українознавчий альманах*. №6. С. 33-37.
5. Уварова О.О. Права жінок та гендерна рівність: навч. посіб. Київ: 2018. 77 с.
6. Шевченко М.І. Соціально-правовий статус української жінки кінця XIX – поч. XX ст. 131 с.
7. Лівчук С. Історичні передумови існування гендерної нерівності у суспільстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №2. С. 142-143.
8. Копачовець Н. Правові аспекти рівності прав чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_48

Яцук Т.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доц., доктор права УВУ, завідувач
кафедри теорії та історії держави і права ЗУНУ,
Заслужений юрист країни
Кравчук М. В.*

ПРИНЦИП «ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Принципи права – «це провідні засади, ідеї права, які в конкретному вигляді характеризують його зміст, визначають спрямованість правового регулювання», серед яких принцип «верховенство права» є з найважливіших при розбудові та становленні